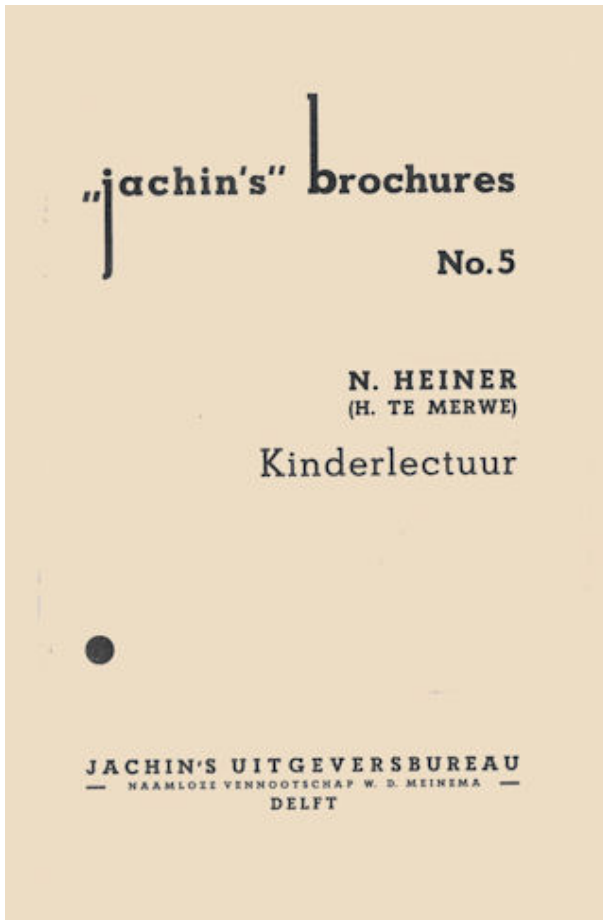

Zondagsschoolboekje

Titel: Kinderlectuur

Auteur: N. Heiner

Illustrator:

Uitgever: W.D. Meinema N.V., Delft

Druk: 1

Jaar van uitgave: 1939

KINDERLECTUUR.

Toen mij het vererend verzoek bereikte, op Jachins Jaarvergadering het woord te voeren, werd mij gevraagd dan het onderwerp „Kinderlectuur” te behandelen. Die opgegeven titel is wel omvattend.

Zó veel-omvattend, dat bij U de verwachting noch bij mij de pretentie kan bestaan, dat ik dit onderwerp *vóóldig* zou kunnen uitwerken.

Van het eerste werd ik overtuigd, toen Uw Secretaris mij op een desbetreffende vraag antwoordde, dat de spreektijd ongeveer drie kwartier is; van het tweede, toen ik mij zette om enkele punten op papier vast te leggen, die aan de orde konden komen.

Derhalve zal ik niet naar volledigheid streven: nóch wat het opsommen van onderdelen, nóch wat het uitwerken van wél-genoemde onderdelen van mijn onderwerp betreft.

Het woord „Kinderlectuur” — en wel het tweede lid van de samenstelling genomen als werkingsnaam — kan omvatten: al het lezen van het kind; dus ook: alles, wat *door* het kind gelezen *wóórdt*.

Dan vallen onder dit begrip niet alleen de z.g. jeugdboeken, maar óók andere boeken, óók krant en tijdschrift. En dan in krant en tijdschrift niet alleen het opzéttelijk voor kinderen geschrevene, de kinderrubriek, maar eveneens dat, waarvan het kind — al verder in het blad neuzende — kennis neemt.

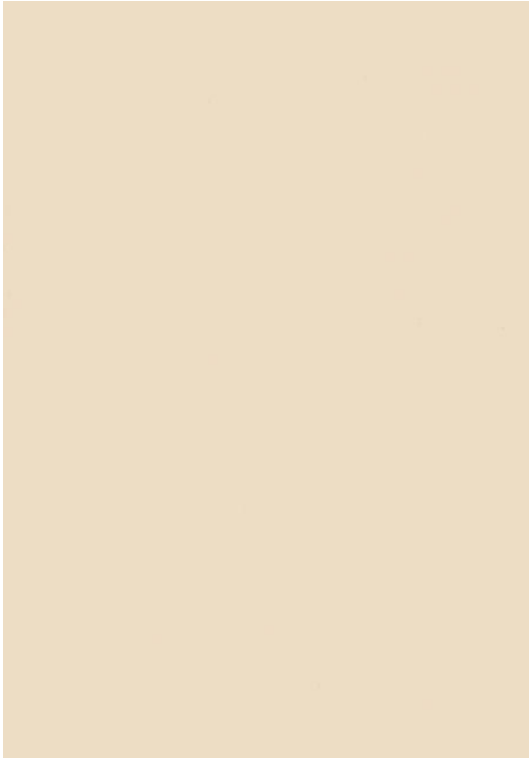
En niet alleen dag- of weekblad dat *in huis* komt: óók wat het kind — en daarbij denk ik vooral aan het kind in de grote stad — op straat leest: bij kiosken, bij daglabureaux, waar kranten in hun volle uitgebreidheid zijn aangeplakt ten gerieve van iederen willekeurigen voorbijganger.

De invloed van deze „straatlectuur”, waarbij iedere controle — om van *leiding* niet eens te spreken — ontbreekt, is groter, dan menigeeen vermoedt. En gewénst is ze *zeker* niet: wat in die lectuur aan de orde komt is, globaal genomen, niet „des kinds”.

Ik noem alleen maar rubrieken als: sport (nét de moderne lichaams- en krachtsverheerlijking); rechtszaken (met soms zeer uitvoerige verslagen van misdaden, echtscheidingsprocessen e.d.), advertenties en „geestigheden”.

Niet gemakkelijk te controleren is ook, wat kinderen in

3

openbare leeszalen aan lectuur „verwerken” — al is daar als regel wél een controle, die het hun onmogelijk maakt, elk boek of elk tijdschrift in handen te krijgen. Misschien mag ik hier even het hoge belang van Christelijke openbare leeszalen naar voren brengen

Dan is er het probleem van de huurbibliotheek „op den hoek” — dat echter kan en móet worden herleid tot het probleem van de huiselijke tucht.

Vóórts is er de kwestie van het tegen lage prijs bereikbaar zijn van allerlei periodieken en romans, „humoristische” tijdschriften en detectiveverhalen, sportkranten en filmbladen — die de jeugd in eigendom kan krijgen tegen een luttel zakgeld-offer, en die onder de jeugd al of niet clandestien kunnen circuleren.

Maar het woord „Kinderlectuur” kan ook in beperkter zin worden gebezigd. Men kan er mee aanduiden dié leesstof, dié boeken, die bijzonderlijk met het oog op jeugdige lezers geschreven zijn.

Ik geloof niet ver mis te tasten, wanneer ik aanneem, dat meer speciaal *déze* betekenis van het woord werd bedoeld, toen het onderwerp van deze morgen werd geformuleerd.

Deze kinderlectuur kan naar verschillende gezichtspunten worden ingedeeld, zo A naar de *geest* en B naar de *inhoud*.

Naar de *geest* zou ik de verdeling zó willen geven:

1. Verkeerde lectuur;
2. z.g. neutrale lectuur;
3. Christelijke lectuur.

1. Onder *verkeerde* lectuur moet allereerst verstaan dié lectuur, welke met opzet ingaat tegen de Christelijke levensopvatting. Het is niet gemakkelijk — gelukkig! — die te pakken krijgen voor wie búiten de kringen staat, waar zulke lectuur wordt geschreven en gelezen. (Ik bedoel hier natuurlijk uitsluitend verhalende kinderlectuur met propagandistische strekking: over wetenschappelijk of populair-wetenschappelijk werk spreek ik niet). In de openbare leeszalen, waar ik er naar vroeg, kon men mij géén titels noemen of exemplaren uitreiken: één boek was er geweest, maar aan de circulatie onttrokken.

Verkeerd is óók die lectuur, die met grove zinnenprikkeling, met sensatie, met gezagsbespotting of -verguizing werkt; en die, waarin de eerbied voor het menselijk leven, d.i. voor het goddelijk gebod: „Gij zult niet doodslaan”, wordt gemist.

4

Hier vallen de boeken onder, waarin roekeloosheid en/of moord en doodslag worden verheerlijkt, of zonder afkeuring worden vermeld.

2. De z.g. *neutrale* lectuur heeft dit bezwaar, dat ze den jeugdigen lezer binnenvoert in een milieu, waarin met God nóch Zijn dienst wordt gerekend, en waarin dit uitschakelen of beter uitgeschakeld-zijn van godsdienstige tendenzen *van-zelfsprekend* is. Deze boeken leveren het gevaar op, dat de lezer zich in die sfeer te veel inleeft; de indruk krijgt, dat „het zonder God óók wel gaat.”

Positief moge de lezer er geen kwaad uit leren, negatief leert hij er mee, de godsdienst als iets niet-noodzakelijks te beschouwen.

In de praktijk komt het nog zeer veel voor, dat dergelijke lectuur in onze gezinnen en in onze leesbibliotheken aanwezig is — naar mijn mening is het in de gezinnen zéker niet meer nodig; er is genoeg goede Christelijke jeugdlectuur aan de markt. Of het voor de Christelijke bibliotheken mogelijk opvernijdelijk is, omdat men daar een groter aantal „nummers” voor de uitleen nodig heeft, dergelijke boeken te weren, kan ik niet uitmaken. Maar in ieder geval moeten aanschaf en uitleen met omzichtigheid geschieden.

Ik moge hier een plaats aanhalen uit het „Rapport inzake Jongens- en Meisjeslectuur”, uitgegeven door de Bond van Gereformeerde Jeugdorganisatie:

„Al wat er aan de overzijde op het gebied van opvoeding en kunst gepresteerd wordt inzake het jeugdboek, ligt op het brede territorium der Algemene Genade en, uiteraard met voorzichtigheid en beleid, hebben we daar saam te lezen, wat de Heere God aan onze jonge mensen van dat terrein der Gemene Genade te genieten geeft. God heeft óók buiten onze kring gewerkt; we mogen, neen we móeten onze jonge mensen, hen, die buiten zijn, leren waarderen. En geloof het vrij, ze zullen dan óók zien, en met het oor der ziele beluisteren, dat Gode zij lof en dank, het Gereformeerde, het zuiver Calvinistische, het principiële aan onze zijde in innerlijk gehalte zeer verre uitstrekt boven al het wereldse heidendom. Toch is er nog iets, dat hier voor een brede opvatting pleit. Straaks komen onze jonge mensen in het leven voor vragen en beschouwingen te staan, die hen zullen doen denken, omdat ze nimmer zagen wat het leven ze dan doet zien. Nieuwe, nooit-gelezen denkbeelden overweldigen soms zo krachtig, dat de jongeling of maagd er door meegesleept wordt. Hier is een taak voor den opvoeder. Zijn werk mag niet eenzijdig

5

zijn, maar hij moet, mede en niet het minst door de lectrur de jonge mensen met de levensvragen in aanraking brengen."

Met opzet heb ik dit citaat uitgerekt tot en met deze laatste zinsnede; wat geldt voor de organisatie, voor welke dit rapport bestemd was, geldt niet voor de Zondagsscholen bij hun uitleiden van lectrur.

De Zondagsschool met hun bepaald, hun evangeliserend doel moeten zich beperken tot zulke lectrur, die *dat doel* kan en wil dienen.

3. Tot *Christelijke lectrur* derhalve. Hierbij is — vanzelfsprekend — de Roomse jeugdlectuur uitgeschakeld. Niet, omdat deze niet Christelijk zou zijn, maar omdat zuiver-Roomse lectrur — denk b.v. aan heiligenlevens met hun mirakelverhalen — voor ons op kardinale punten onaanvaardbaar is.

Sprekend over lectrur voor de jeugd wordt nogal vaak de uitdrukking „Evangelisatie-lectur” gebruikt. Zulks in onderscheiding van wat niet als rechtstreeks Evangeliserend is bedoeld, dus wat ik dan zou willen aanduiden door met een verengde betekenis het woord „Christelijke kinderlectur” te gebruiken. Een scherpe omschrijving, een scherpe begrips-onderscheiding is hier zeer moeilijk te geven — om van een scherpe grenslijn niet eens te spreken.

In wezen zal ieder goed Christelijk jeugdboek Evangeliserend zijn, d. w. z. het zal brengen in de sfeer van het Christelijk leven.

Dit is niet hetzelfde als te zeggen: ieder Christelijk jeugdboek is bij uitstek geschikt, om op de Zondagsschool te worden uitgereikt. Het boek, dat op de Zondagsschool wordt gegeven moet bij voorkeur — tenminste wanneer het een verhaal van kinderlevens is — den Heiland doen zien als Redder van zondaren. Wat evenwel weer niet de eis kan inhouden, dat in elk boek de weg des heils uitvoerig wordt beschreven. Afgezien van de moeilijkheid, van de onmogelijkheid om dat bij elk gegeven te bereiken zonder onnatuurlijk te worden en een „opgelegde” vroomheid te fantaseren, zou daardoor een eenvormigheid en eentonigheid ontstaan, die er maar al te spoedig toe leiden zouden, dat de jeugd die „saaie”, „prekerige” boeken rustig liet liggen om zich in andere lectrur te verdiepen.

Dan is er ook de kwestie van feit en woord. Naar mijn mening moeten de *feiten* allerleest spreken: de woorden zijn er om die feiten te verwoorden. En dan zal het voorkomen, dat in wat de personen doen of beleven duidelijk genoeg spreekt het „Christelijk element”; zonder

6

Wat de inhoud betreft zou men de volgende groepen kunnen onderscheiden:

het verhaal uit het hedendaagse jeugdleven;
het geschiedenis-verhaal (Vaderlandse Geschiedenis; Kerk-geschiedenis; Algemene Geschiedenis);
het avonturen-verhaal;

het reisverhaal, dat bedoelt naast de avonturen en belevenissen van de(n) reiziger(s) allerlei wetenswaardigheden van landen en volken te geven;

het dierenboek;
het technische boek (vliegerij; spoorwezen; electriciteit; natuurkunde in het algemeen).

Het zal onnodig zijn te betogen, dat de geest waarin elk dezer eigensoortige boeken geschreven is, van hoog gewicht, om niet te zeggen: van beslissend belang, moet worden geacht.

Of b.v. in het dierenboek — ik noem de werken van William J. Long en van E. Kuyfman — alléén maar het leven der dieren, al of niet geromantiseerd, wordt beschreven, zonder bij de wetten en wonderen der Schepping te wijzen op Hem, Die die wetten stelde en die wonderen wrocht; of dat dit laatste wél geschiedt — ik noem de boeken van C. v. d. Zwet Jr. — maakt een principieel onderscheid. Mogen de eerste werken ter lezing aanvaardbaar zijn om wát ze mededelen en om de vorm waarin ze dat doen — liever zijn ons de laatste.

Schildert het verhaal uit het hedendaagse jeugdleven ons dat leven alléén als „van de aarde”, zonder dat er plaats is voor de waarheid der Schriften, voor de openbaring Gods, die dat leven draagt en door-ademen moet, dan kan zo een boek ons onmogelijk geven wat wij van een boek vragen: het wáre leven, dat óók voor de jeugd moet zijn: uit God en tot God. Dan ontbreekt datgene, wat het leven tot leven maakt — al moge dan overigens wat stijl, en conceptie, en nobelheid van bedoelen belangt, met lof en waardering over een dergelijk boek kunnen worden gesproken.

Naast deze overweging — misschien beter gezegd: als een bijzonder aspect van deze overweging, dat bij het historisch boek meer opvallend naar voren komt — is bij het geschiedkundig verhaal te noemen de geschiedbeschouwing, waarvan de schrijver uitgaat en die derhalve in het boek spreekt.

Wie een Christelijk, een Protestants-Christelijk geschiedenis-verhaal schrijft, ziet in de gebeurtenissen niet louter een keten, waarvan de schakels door oorzaak en gevolg aan elkander verbonden zijn, hij weet niet alleen dat in het verleden het heden ligt en in het nu wat worden zal — hij erkent, dat in

8

dat het nodig moet worden geacht dit nóg eens extra in — liefst bepaalde — woorden onder de aandacht van den lezer te brengen. Het zou de vorm kunnen schaden — het zou ook door den lezer als opdringerig kunnen worden gevoeld en dáárom niet worden aanvaard, of zelfs verworpen.

Waar het over heilige dingen gaat — berouw, gebed, zonde, genade — is soberheid gepast en vereist.

Misschien kunnen we dit zeggen: het Evangeliserend jeugdboek bedoelt lezers, die aan de Christelijke levenssfeer onttend of niet-gewend zijn en die van de grondwaarheden van het Christendom weinig of niets weten, binnen die sfeer te voeren en hun van die grondwaarheden te spreken door een levenswaar verhaal, dat naar vorm en inhoud er op berekend is voor kinderen aantrekkelijk te zijn.

Dan staat dus de *bedoeling* voorop — een bedoeling, die natuurlijk haar invloed zal doen gelden op en bij de *uitwerking* in het boek.

En dan vallen buiten de categorie „rechtstreeks Evangeliserend” de jeugdboeken, geschreven door Christelijke auteurs en gedragen door een Christelijke levensovertuiging, die niet in de eerste plaats zich richten tot de ontvenden of de niet-gewenden, die niet in de eerste plaats bedoelen prediking van het Evangelie — maar lering of ontspanning voor kinderen uit het Christelijk gezin.

Het lijkt mij buitengewoon moeilijk, van bepaalde categorieën boeken aan te geven, of ze Evangeliserend zijn of niet; één bepaald boek stelt vaak al voor moeilijke vragen. Vooral, wanneer dan náást het boek gezet wordt de bepaalde lezer, aan wien het zal worden uitgereikt. Want ieder kind reageert op elk boek op eigen wijze.

Vanzelfsprekend gaat „Jachins” voorkeur uit naar het boek, waaruit een Gereformeerde geest spreekt, omdat het vanuit de Gereformeerde geloofsopvatting is geschreven en rekening houdt met het Gereformeerde dogma en de Gereformeerde levenspraktijk. Ik noem twee vaak-voorkomende bezwaren: het spreken, dat denken doet áán of propageert: de algemene verzoeningsleer; en het in een boek op de voorgrond brengen van de kerstboom. Al meen ik, dat bij de beoordeling van een boek uiteindelijk niet een min-gelukkig geredigeerd zinnetje of een simpel noemen van wat onder ons minder gewenst wordt geacht, de doorslag mag geven — maar het verhaal in zijn geheel, de geest, die uit het geheel spreekt, doorproefd en gekeurd moet worden.

7

alle gebeuren verwezenlijkt wordt het wereldplan Gods; dat in de geschiedenis niet de daden der mensen, maar de leiding en de daden Gods beslissend zijn.

Nu weet ik zér wel de grote moeilijkheid, die er voor ons mensen gelegen is in het definitief aanwijzen van „de vinger Gods” bij elk gebeuren; nu weet ik zeer wel de onmogelijkheid, die Goddelijke leiding overal feilloos tot in bijzonderheden te constateren; maar ik ben evenzeer overtuigd van het feit, dat het zeer wel mogelijk is die leiding in concrete gevallen aan te wijzen. Neem b.v. de uitvinding van de boekdrukkunst en de vervaardiging van papier uit lompjes vóór de Reformatie en ten behoeve van de Reformatie.

Wie gelovig dit standpunt inneemt zal een ánder historisch boek schrijven, zal een ánder licht over de geschiedenis zien vallen en derhalve in zijn boek *doen* vallen, dan wie van een leiding Gods in de historie niet weten wil.

Deze opmerking geldt trouwens niet alleen voor de gebeurtenissen in het leven der volken, voor de gebeurtenissen in het leven van *uit*-stekende figuren — ze gaat eveneens op voor elke figuur, die in het boek optreedt.

Hierbij doet zich onmiddellijk de vraag voor naar de niet-historische figuren in het boek. Ik bedoel daarmee die personen, waarvan uit de geschiedenis niets bekend is, die dus een schepping zijn van den schrijver.

Ik moge als voorbeeld namen noemen uit eigen werk. Luyt Lievensz uit mijn boeken „Luyt Lievensz de Liedjes-zanger”; „Luyt Lievensz de Zwerper” en „Luyt Lievensz de Strijder” is géén bestaand-hebbend persoon. Evenmin als zijn vader, als Brouwer e. a.

Prins Willem I en Graaf Lodewijk van Nassau daarentegen wél. Nu ga ik niet in op de eisen, die uit een oogpunt van historische juistheid aan de karaktertekening bij elk dezer groepen moeten worden gesteld — ik wil alleen de vraag doen: „Hoe moet de tekening wezen der religieuze gevoelens en overtuigingen bij gefantaseerde personen?”

Het veld van die vraag verder uitbreidende dan tot het terrein van geschiedverhalen — ze kan met evenveel recht worden gesteld voor b.v. het dorpsverhaal en de avonturenboeken — stuiten we op een moeilijkheid.

En moeilijkheid in de eerste plaats voor hem, die schrijft; maar toch ook voor hem, die boeken verstrékt en voor hem, die boeken leest.

Wanneer het boek levenswaar is, d. w. z. wanneer de daarin optredende personen en de daarin getekende situaties zó zijn,

9

dat ze in het werkelijke leven denkbaar, aanvaardbaar zijn, dan is er m. i. geen enkel bezwaar, ook het godsdienstige element in de beschreven leven en daden levenswaar weer te geven. En niet alleen is er geen enkel bezwaar — het is een onafwijsbare plicht.

De moeilijkheid, waarover ik zoeven sprak, wordt groter, wordt m. i. onoverkomelijk, wanneer we te maken hebben met een avontuur-verhaal.

Ik zou het begrip avonturen-verhaal in dit verband als volgt willen omschrijven: een verhaal, waarin gefantaseerde en als *fantasie voortdurend erkenbare* voorvallen en gebeurtenissen de hoofdinhoud vormen. Iets als b.v. „De levende mummie” van Jan Feith. Uit de aard der zaak kan een dergelijk boek niet „levenswaar” zijn in de zin, waarin dat woord zo straks werd gebruikt — en derhalve moet het stuitend en verwerpelijk zijn om b.v. in gevaarlijke en moeizame situaties, die er ongetwijfeld in zullen voorkomen, een gebed om redding uit nood en gevaar in te lassen, of om van Godsvertrouwen te spreken wanneer een der boekfiguren zich moedwillig en roekeloos (in gefantaseerd) gevaar begeeft. Hier ligt m. i. ook de oorzaak van het ontbreken van zulke avonturen-boeken onder het werk van Christelijke auteurs: de onmogelijkheid, deze strijdigheid te versoenen.

Misschien is het hier de plaats om iets te zeggen over het element *spanning*, met daaraan verbonden *de sfeer* van het boek.

De *spanning* — die er ongetwijfeld zijn moet — kan worden bereikt *door de stijl* (woordkeus en zinsmakelij) en *door de feiten*, die worden verhaald.

M. i. is het eerst-genoemde middel op zichzelf *niet* voldoende; de schrijver, die alléén door een bepaald gebruik van het taal materiaal wil waken en wakker houden, vervalt onontkoombaar in een openstapeling van holle, van lege woorden. De geladenheid, die een bepaald woord, gebruikt in het juiste verband en de juiste sfeer, heeft — het effect, dat door een bepaalde stijlmanier (b.v. de korte, abrupte zin; de uitroep) kan worden bereikt, wordt hier verwacht en gehoopt, zonder dat het verhaalde zwaar genoeg van inhoud is, om de aanwending van het zwaar-geladen woord, van de felle, indringende zeggingswijze verantwoord te doen zijn.

Daardoor wordt ten onrechte gewerkt op gevoelsprikkeling bij den argelzen lezer — een werking die als uitwerking of de afstomping van het zuivere, fijne gevoel of de opwekking van de lachlust zal hebben.

10

En nu meen ik dat in de eerste plaats deze sfeer-der-feiten de sfeer van het boek moet bepalen; die moet uit het verhaalde opkomen en daarna pas uit de wijze van verhalen.

Al moet — vanzelfsprekend — aan deze laatste een grote waarde worden toegekend. Het zijn de kunstenaars onder de schrijvers, de begenadigden, die juist door de wijze waarop zij de feiten mededelen en de gevoelswaarde der feiten weten te verwoorden, grote indruk weten te maken op hart en gemoed der lezers.

Omdat die kunstenaars eerst zelf onder het beslag gekomen zijn van het gebeuren, dat zich voor hun geestesoog, in hun gemoedsleven afspeelde. Want slechts hij schrijft zuiver, die zuiver doorleefde en doorvoelde wat hij weergeven gaat met het schone materiaal, dat de Nederlandse taal is.

Dit alles wil niet zeggen, dat schrijven enkel en alleen een zaak zou zijn van inspiratie; van uitspreken, simpel en ongedwongen, van wat in het hart en het hoofd opkomt.

Zeker niet. Schrijven is „het heerlijk ambacht” — heerlijk, maar een ambacht. D. w. z. dat de techniek moet worden beheerst — dus: moet worden geleerd en steeds wéér de aandacht en de toewijding eist. Techniek, die zowel woordgebruik als zinsbouw, compositie als zakelijke en psychologische verantwoording omvat.

Er kan op een boek gewerkt zijn — er moet op een boek gewerkt zijn, vóór het mag worden gepubliceerd.

Want de vorm mag niet verwaarloosd.

Allereerst al daarom niet, omdat een goede, een schone gedachte moet worden uitgesproken in goede, in schone taal. Wanneer wij in het Christelijk jeugdboek spreken van de hoogste dingen, waarover een mens spreken kan — al geschiedt dit dan ook op zo eenvoudig, zo begrijpelijk, zo kinderlijk mogelijke wijze — dan gaat het niet aan dat te doen in stuntelijke zinnen of onbeholpen woorden. Wanneer wij in het Christelijk jeugdboek spreken over karakterfouten of over zondebesef, over berouw en berouwvolle omkeer — dan mogen deze dingen niet worden toegeschreven aan personen, van wie door de karaktertekening of een karikatuur of een schim is gemaakt.

Wie spreekt over de hoogste dingen, waarover een mens spreken kan moet het leven, het menselijke leven, mens en leven, die met die dingen te maken hebben, zo zuiver mogelijk tekenen.

Maar er is meer.

De Christelijke kinderlectuur — meer in het bijzonder de Evangelisatie-lectuur — moge in de eerste plaats bedoelen het in-aanraking-brengen met het Christelijk leven, ze bedoelt

12

De spanning moet in hoofdzaak in de eerste plaats, worden opgewekt door de feiten en de volgorde der feiten — terwijl dan daarbij en daarna de wijze van verwoording aan het waken van die spanning behoort te worden dienstbaar gemaakt.

Wat „de volgorde der feiten” betreft: die volgorde is een zaak van compositie. Het gebeuren in het boek moet langzaam en verantwoord naar het hoogtepunt worden geleid; is dat hoogtepunt bereikt, dan mag het slot, de afloop niet lang meer op zich laten wachten. Die afloop zal in de meeste gevallen een „happy end” zijn d. w. z. aan den lezer een gevoel van bevrediging schenken en willen schenken, zodat hij het boek met een gevoel van voldaanheid uit de hand legt.

In de Christelijke jeugdlectuur, meer speciaal in die boeken, welke als Evangelisatie-lectuur bedoeld zijn, zal dat „bevredigend slot” zeer vaak bestaan in een „bekerling”, onder welk woord ik zoeven willen begrijpen alle omkering, die een zondig en afkerig mens brengt tot een verlangen naar en een trachten naar het volbrengen van Gods wet, gedreven door liefde en dankbaarheid om Christus’ wil, om Gods wil. Dan wordt een leugenaar omgezet tot iemand, die zijn leugen belijdt en in ’s Heeren kracht bestrijdt; dan wordt een afgunstig meisje gebracht tot inzicht in en berouw over haar zonde; dan wordt een afkerige of afgedwaalde gezien aan de voet van het kruis.

Maar — niet altijd behoort een „mooi slot” het eind van een boek te vormen. Het kan goed zijn — en komt het trouwens ook niet overeen met wat het leven vaak geeft? — te beschrijven hoe wie volhardt in de weg van het kwaad, daarin omkomt; hoe wie geen gebaar geeft aan Gods Woord en de roepstem, die daaruit tot de mens komt, uiteindelijk de vrede derft en, wanneer door de schijn van geluk, die dergelijke levens vaak omgeeft, wordt heengezien, arm is, arm tot de dood toe.

Dan legt de lezer het boek misschien uit handen met een gevoel van onbevredigdheid — maar het is mogelijk en waarschijnlijk, dat dit gevoel dieper hem aangrijpt en langer hoofd en hart bezighoudt dan de voldoening over een „goede afloop”; dat het werkt als de woorden der wijzen, die zijn „gelijk prikkelen en gelijk nagelen, diep ingeslagen . . .” (Pred. 12 : 11).

Dan loopt de spanning niet geleidelijk af — maar het boek doet er zijn werk niet minder om . . .

Stijl, feiten en volgorde bepalen — met de geest, waarin de auteur schreef — de sfeer van het werk.

Ieder goed boek zal een eigen sfeer hebben.

Oók, omdat ieder feit, ieder verhaald feit, die heeft.

11

toch ook schoonheidsgenieting te schenken. En door de kinderen in hun jeugd aan een schone vorm te wennen wordt bereikt — of kan worden bereikt — dat ze de schoonheid bewust leren zien en begeren: de schoonheid van taal en klank en beeld; de schoonheid, door God in taal en klank en beeld gelegd en door Hem aan kunstenaars te vertolken gegeven. Waartegenover staat het gevaar dat een onverzorgde, een onverantwoorde vorm het schoonheidsgevoel der jeugdige lezers vergroeft of afstompt — d. w. z. hen rijper maakt voor lectuur die alleen op grove prikkeling doelt: sensatie, spanning, avontuur; lectuur, waarvoor het woord „platvoers” even tekenend als waarschuwend gebruikt kan worden.

Naast de schoonheidszins, die gesteld mag en moet worden aan de taalvorm van het verhaal, staat eenzelfde eis, te stellen aan *het uiterlijk* van het boek. Dat de verzorging van dat uiterlijk in de laatste jaren zeer lofwaardig is — wie, die het genot heeft gekend een kinderboek ten geschenke te geven, kinderboeken op de Zondagsschool uit te delen, zal dat niet toegeven!

Oók om het uiterlijk is zulk een boek voor kinderen een begerenswaardig bezit.

De eerste aandacht van het kind, dat een boek geschenken krijgt betreft — náást de vraag, of het „een dik” is — band-tekening en verlichting.

De band moet niet alleen aantrekkelijk zijn door de kleurige en keurige tekening — die tekening moet als ’t kan de inhoud van het verhaal samenvatten, moet een hoofdmoment, een hoofdgedachte, een hoofdpersoon uitbeelden. En de illustratie, de verschillende tekeningen binnen het boek, moeten den jeugdigen lezer steun geven bij het zich-voorstellen der personen en gebeurtenissen. Ze moeten inhoud hebben en niet maar een paar willekeurige en toevallig gekozen „gevalletjes” weergeven.

Ideaal is, dat tekenaar en schrijver samen overleg plegen omtrent de uit-te-beelden verhaalmomenten — een ideaal, dat in meer dan één geval reeds werkelijkheid werd. Over de techniek der illustratie — het gebruik van lijn en kleur; de compositie van de tekening e. d. — spreek ik niet: ik weet mij daartoe als leek niet bevoegd.

Misschien mag ik nog een enkel woord zeggen over het Christelijk jeugdboek *in handen van de jeugd*.

Schrijver en uitgever en uitdeler hebben als doel, door de lectuur te spreken tot het kind; en niet alleen om in de eerste

13

plaats een mooi verhaal of een leerzame vertelling te geven, maar het kind te brengen in de Christelijke levenssfeer, het te wijzen op de levenswaarden, die hoger en duurzamer zijn dan wat van deze wereld is, en met deze wereld vergaat —; dat een kind zelf uit deze motieven naar een boek grijpt, zal wel zeer hoge uitzondering wezen.

Het kind leest voor zijn genoegen: hetzij dat genoegen gelegen is in het genieten van het verhaal, hetzij dat het gevonden wordt in een vermeerdering van kennis.

Hoe kan een jongen, hoe kan een meisje „weg” zijn in een „pakkend”, een „boeiend” boek! Hoe kunnen ze bedelen om „nog dit hoofdstuk uit” éér ze naar bed moeten; hoe kunnen ze alles en allen óm zich vergeten, méé-leven als ze doen met hun held of heldin!

Dan jachten ze vaak het boek door — lezen het „in één ruk” uit en ademen óp als de spanning is gebroken en het boek met een zucht van voldoening wordt dichtgeslagen.

En ze verlangen naar een volgend . . .

Het is m. i. niet goed, altijd en dadelijk aan dat verlangen te voldoen. Laat ze gerust een boek herlezen. Trouwens: het boek, dat het herlezen niet waard is, was óók het eerste lezen niet waard.

Bij de herlezing, als het verhaal bekend is en dus de jacht naar het einde, het verlangen om de afloop te weten, niet meer drijft tot een gehaast voorgaan, kan (en moet!) de lezer meer aandacht geven aan de bijzonderheden; zullen de woorden en daden der personen meer tot hem spreken; zal de invloed van het boek groter zijn.

Vooraf van Christelijke, voor Evangeliserende boeken is dat van eminent belang.

Daarom moet daarop worden gewerkt.

Dat is in de eerste plaats de taak van de school met haar leesonderwijs — maar daarop kan ook ieder invloed oefenen, die met jeugdige lezers in aanraking komt. Zég hun, dat ze een boek herlezen moeten; sta niet dadelijk met een ander, een nieuw boek, klaar; praat met hen over hun lectuur zó, dat ze tot een herhaald lezen worden gebracht.

Die taak is moeilijker — maar ook belangrijker — dan het „uitreiken van een boek zonder meer”.

Kinderlectuur is niet uitsluitend het terrein van, geeft niet uitsluitend een taak aan de schrijvers: ieder, die met de jeugd in aanraking komt, in huis, op school, op de Zondagsschool, vindt hier werk.

14

Werk, dat samenwerking betekent en eist.

Werk, dat in stille dienst en stage trouw biddend moet worden verricht en waarop de Grote Kindervriend, de Herder der schapen, en ook der lammeren, zijn afgebeden zegen moge geven.

NASCHRIFT.

Bij de bespreking kwam ter sprake het (uit vroeger dagen veelvuldig bekende) bekeringsgeval. De vrager meende, dat verhalen, die de bekering — dit woord dan genomen in de meestal gangbare, beperkte zin — tot motief hebben, steeds minder, zoal niet helemaal niet-meer verschijnen.

Is het geen gemis, dat over bekering weinig of niet meer wordt gesproken?

Het boek, dat de bekering als hoofdmotief, als intrigue, waarop het geheel gericht is, heeft, brengt het gevaar mee van eenzijdigheid, wellicht van methodisme. Wat vroeger op dit terrein verscheen lokt niet tot navolging.

Wat evenwel niet zeggen wil, dat elke bekeringsgeschiedenis moet worden vermeden. Maar ze moet worden vervlochten met het geheel van het verhaal — zoals de bekering vervlochten is met het leven. En als zodanig komt ze zeer zeker voor: ik moge als voorbeeld wijzen op Joost Jollens in mijn „Evert van den parlevinker” en op Oranje-Aert in mijn gelijknamig boek.

Echter: het feit-zelf van de bekering: het wonderde werk des Geestes; het heerlijk geheim tussen God en de ziel, is niet te verwoorden. Wel kan de weg, het zielsproces — uitkomend in woorden en daden — worden gegeven; het grote gebeuren-zelf kan hoogstens worden aangeduid. Met erkenning van onmacht moet de schrijver in eerbiedige schroom zwijgen, waar woorden zouden schaden . . .

De bekering kome — ook in het jeugdboek — uit in een veranderde levenshouding: tegenover God en den naaste.

15